

Het Nestkaartenproject: een tussenstand

In 1995 startte SOVON in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) het Nestkaartenproject. Het project heeft tot doel om het jaarlijkse nestsucces van Nederlandse broedvogels in kaart te brengen. Samen met gegevens uit het ringproject 'Constant Effort Sites' krijgen we zo inzicht in de achtergronden van de aantalsfluctuaties van onze broedvogels. Sinds enkele jaren is het Nestkaartenproject net als de broedvogel- en watervogelmonitoring onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Al direct na aanvang kwamen er duizenden nestkaarten binnen van met name hollenbroeders, roofvogels, uilen en weidevogels. Niet toevallig zijn dit soortsgroepen die de aandacht hebben van goed georganiseerde werkgroepen waarmee SOVON prima samenwerking heeft, zoals de Werkgroep Roofvogels Nederland en Steenuilenoverleg Nederland (STONE). Ondertussen is er een bestand opgebouwd met zo'n 115.000 nestkaarten, met vooral gegevens over de periode 1995-2005 maar ook een groot aantal data van oude jaren.

Het ei is bijna gelegd...

Op dit moment zitten we in een overgangssituatie van de papieren nestkaart naar het digitaal verzamelen van de gegevens. Oftewel: we vragen de waarnemers hun nestgegevens bij voorkeur via de computer in te voeren op de "digitale nestkaart". Op het moment van schrijven zijn al zo'n 2000 nestkaarten van 2005 online ingevoerd. De waarde van het Nestkaartenproject voor bijvoorbeeld early warning-doeleinden neemt hiermee sterk toe; via de geautomatiseerde weg zijn de gegevens immers veel sneller beschikbaar. Dit jaar hebben we met gelden van het Milieu en Natuur Planbureau (MNP) en Directie Kennis van LNV (LNV-DK) flinke verbeteringen in het programma door kunnen voeren. De compleet vernieuwde versie van het invoerprogramma verschijnt tegen het einde van dit jaar. De huidige gebruikers zullen hiervan per e-mail op de hoogte worden gesteld. Tevens zal het programma via de (nieuwe) homepage van SOVON beschikbaar zijn. Momenteel wordt nog intensief geprogrammeerd en getest om de nieuwe versie zo gebruiksvriendelijk mogelijk te maken. Straks zal het voor elke waarnemer onder andere tevens mogelijk worden om "met een druk op de knop" van de eigen gegevens legselgrootte, start van eileg en nestsucces te berekenen. We verwachten dan ook dat het programma een doorslaand succes wordt en al snel niet meer weg te denken is uit de computer van elke nestonderzoeker!

Nestsucces van Nederlandse broedvogelsoorten

Het nestsucces van de Nederlandse broedvogelsoorten is berekend met behulp van de bekende Mayfield-methode, die uitgaat van de dagelijkse overlevingskansen van legfels.

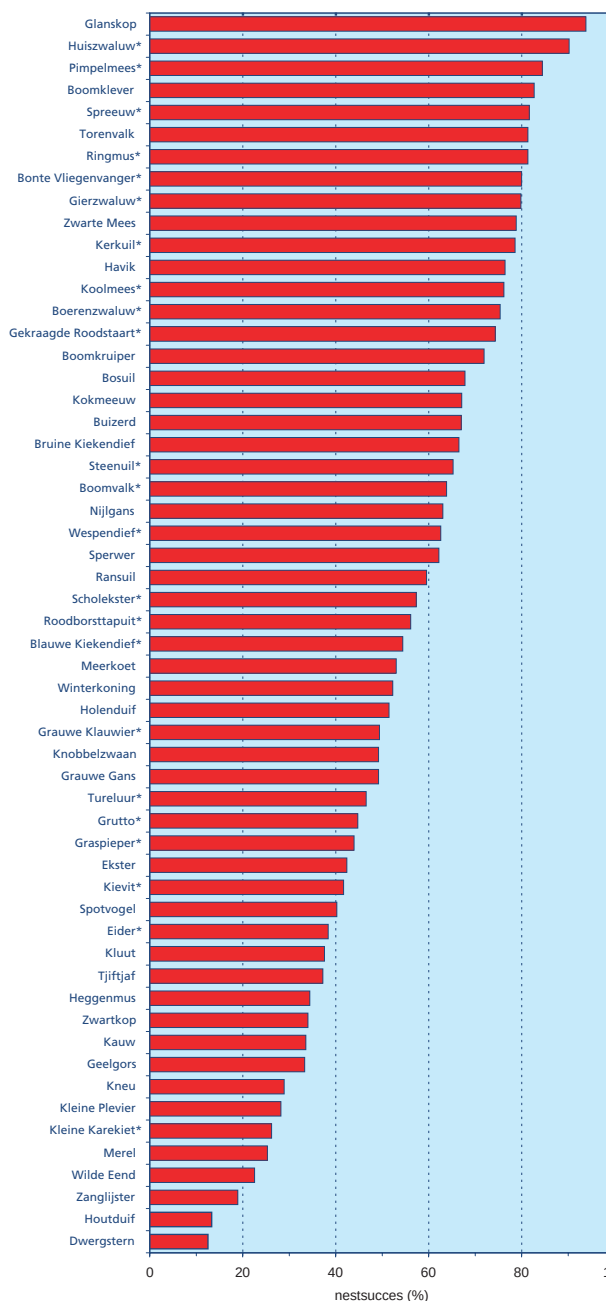
Soorten waarvan we van over de periode 2000-2005 over voldoende gegevens beschikken (tenminste 1000 nestdagen) zijn samengevat in figuur 1. Het zal geen verbazing wekken dat met name de kleinere hollenbroeders en roofvogels, evenals een aantal 'gebouwen-bewoners' als Gierzwaluw, Huiszwaluw en Boerenzwaluw een relatief hoog nestsucces kennen. Daar staat tegenover dat vooral soorten als Kneu, Kleine Karekiet, Merel, Wilde Eend, Zanglijster, Houtduif en Dwergstern in de nestfase behoorlijke verliezen leiden. De achtergronden hiervan zijn divers, denk aan weerseffecten, stormvloeden (Dwergstern) en predatie. Bij Kleine Karekieten bijvoorbeeld, kunnen zware buien en windstoten grote gevolgen hebben, doordat wind en regen een belangrijk deel van het beschikbare riet als broedplaats ongeschikt maken (Fred Hustings in Limosa 78: 39-42).

Moment van eileg verandert

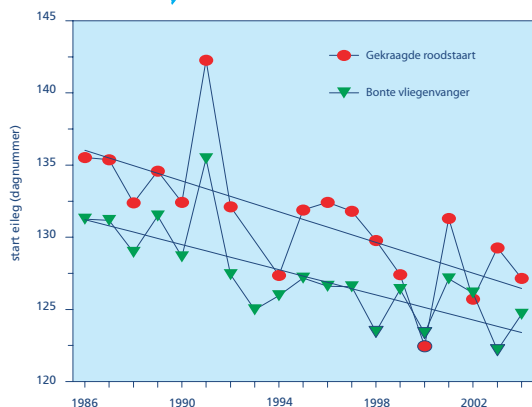
Voor alle beschikbare nestkaarten is, voor zover betrouwbaar mogelijk, de start van eileg berekend op basis van de vermelde gegevens over broedstadium danwel moment van uitkomen/leeftijd van jongen. Bonte Vliegenvanger en Gekraagde Roodstaart, beide Afrika-gangers, vertonen een sterk vergelijkbaar patroon in de start van eileg, waarbij een duidelijke vervroeging in de tijd optreedt (figuur 2). Gemiddeld vervroegen beide soorten met ongeveer een halve dag per jaar. 2003 bleek een jaar met opvallend vroege start van de leg bij Bonte Vliegenvanger, terwijl Gekraagde Roodstaart juist wat aan de late kant zat ten opzichte van de trendverwachting. In 2004 zitten beide soorten wat later dan de verwachte start van de eileg. De vervroeging correleert sterk met de temperatuur in de periode april-mei,

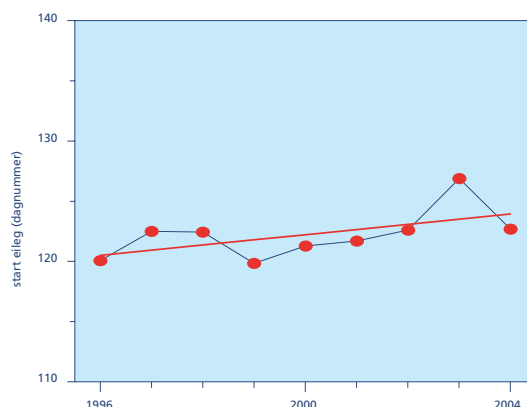
Koolmees. Foto: Harvey van Diek

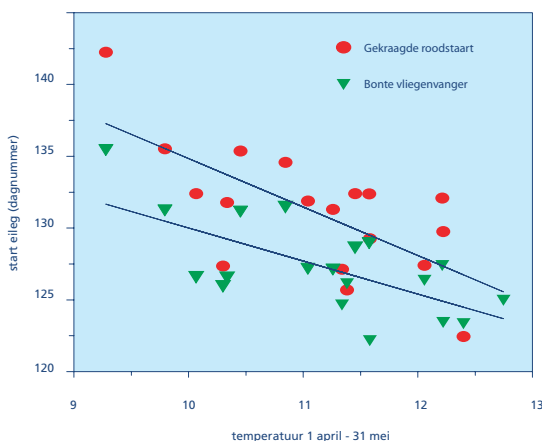
Figuur 1. Nestsucces van Nederlandse broedvogels in 2000-2005 (soorten > 1000 nestdagen). Soorten waarvan in het nestkaarten gegevens met voorrang worden gevraagd zijn gemerkt met een *.

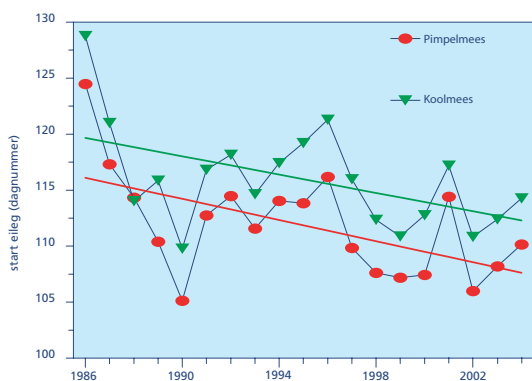
Figuur 2. Trend in start eileg bij Gekraagde Roodstaart en Bonte Vliegenvanger.

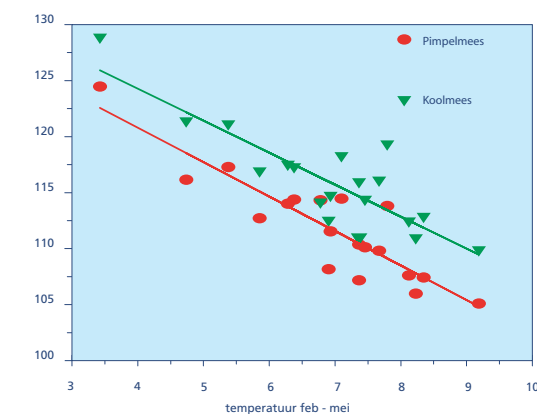
Figuur 6. Trend in start eileg bij Sperwer.

Figuur 3. Relatie tussen start eileg en voorjaarstemperatuur bij Gekraagde Roodstaart en Bonte Vliegenvanger.

Figuur 4. Trend in start eileg bij Pimpel- en Koolmees.

Figuur 5. Relatie tussen start eileg en voorjaarstemperatuur bij Pimpel- en Koolmees

oftewel de periode waarin beide soorten starten met eileg (figuur 3). Het lijkt er op dat het feit dat de soorten aan het begin van het voorjaar terug moeten keren uit Afrika, geen belemmering is om te reageren op de effecten van warmere voorjaren.

Pimpel- en Koolmees volgen een nagenoeg identiek patroon in de tijd (figuur 4). Voor beide soorten gold 2004 als een jaar waarin later eieren werden gelegd dan verwacht. De jaarlijkse vervroeging is bij beide soorten vergelijkbaar met ongeveer 0,4 dagen per jaar. Daarmee lijkt de vervroeging bij deze standvogels minder sterk dan bij trekvogels als Bonte Vliegenvanger en Gekraagde Roodstaart.

Indien zangvogels eerder gaan broeden, kan verwacht worden dat hun predatoren, zoals Sperwer, hierop reageren door ook eerder te nestelen. Vooralsnog komt dit uit de gegevens van het Nestkaartenproject niet naar voren. De spreiding in de gemiddelde start van eileg van deze soort is in de periode 1996-2004 zeer klein (figuur 6). Sperwers lijken eerder juist wat later te zijn gaan broeden dan omgekeerd. Ook de relatie met de voorjaarstemperatuur laat geen vervroeging zien. Indien deze trend zich voortzet, zullen in de toekomst nesten van Sperwer wellicht pas uitvliegen op een moment waarop de uitvliegpiek van de belangrijkste prooi-soorten reeds lang voorbij is.

Meer nestkaarten van selectie soorten

Vorig jaar zijn 30 soorten uitgekozen die in het Nestkaartenproject speciale aandacht krijgen (zie SOVON-Nieuws 17 (1): 19). Het gaat om soorten die een hoge beschermingsprioriteit hebben of een goede indicator zijn voor een bepaalde soortgroep of habitat. Met de selectie willen we tevens de inspanningen voor waarnemers richting geven; de groep mensen die nesten volgt is voor veel soorten nog steeds zo klein dat we willen proberen de steekproef zoveel mogelijk af te stemmen op een beperkt aantal soorten. De beschikbaarheid van gegevens van bovengenoemde soorten laat nog steeds te wensen over. Weliswaar hebben we over een aantal jaren samengenomen goede gegevens (soorten gemerkt met * in figuur 1), onderscheid naar jaarlijkse verschillen en variatie binnen

Nederland of tussen habitats kunnen we nog steeds niet maken. Van een belangrijke soort als Veldleeuwerik, die in sneltreinvaart bezig is het veld te ruimen, hebben we nog steeds zo weinig nestgegevens dat betrouwbare uitspraken over nestsucces zelfs over meerdere jaren lastig zijn. We willen hierbij dan ook iedereen die reeds gegevens van de betreffende soorten verzamelt of wil gaan verzamelen, vragen deze in te sturen zodat we nog betere uitspraken kunnen doen over veranderingen in het broedsucces van deze soorten. Daarnaast blijven uiteraard ook gegevens van alle andere soorten, zowel uit recente als uit oude jaren, zeer welkom.

Frank Majoor & Frank Willems

Ledenraadsleden gezocht

In Friesland en de Wadden worden de waarnemers momenteel niet optimaal vertegenwoordigd in de Ledenraad van SOVON. In de Ledenraad wordt het pad vastgelegd dat SOVON de komende tijd gaat volgen, daarom is het belangrijk dat ook de stem van de waarnemers uit die regio's gehoord wordt. Dus, vogelwerkgroepen en SOVON-leden denk eens even na over wie namens u de ledenraad kan versterken of misschien wilt u dat zelf wel op u nemen!

Meldt u aan bij Carolyn Vermanen
(024-6848111 of
carolyn.vermanen@sovon.nl).